

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ МОДЕЛЕЙ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ
ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

МОНОГРАФІЯ

Під загальною редакцією доктора економічних наук
Професора О.В. Булатової

Маріуполь
2017

УДК 339.94(477)

ББК 65.59(4 Укр)

Науковий редактор: доктор економічних наук, професор, перший проректор Маріупольського державного університету, МОН України
Олена Валеріївна Булатова

Рецензенти:

Куриляк В.С., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Тернопільського національного економічного університету;

Тараненко І.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного маркетингу Університету імені Альфреда Нобеля;

Чернега О.Б., доктор економічних наук, професор, Ректор Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського завідувач кафедри міжнародної економіки та туризму.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Маріупольського державного університету
(протокол №7 від 27.12.2017)*

Розвиток організаційно-економічних моделей міжрегіонального співробітництва в умовах поглиблення європейської інтеграції: колективна монографія / під загальною редакцією О.В. Булатової; відповід. ред. О.А. Беззубченко. – Маріуполь, 2017. – 226 с.

У монографії проведено комплексне дослідження основних тенденцій розвитку міжрегіонального співробітництва. У пошуках організаційно-економічних міжрегіонального співробітництва акцентовано увагу на теоретико-методологічній концептуалізації регіонального та міжрегіонального співробітництва. Значна увага приділена аналізу сучасних методичних підходів щодо оцінки міжрегіонального співробітництва, проаналізовано сучасну організаційно-економічну модель міжрегіонального співробітництва за участю України в умовах поглиблення європейської інтеграції та глобальних трансформацій.

Для науковців, державних службовців, економістів, викладачів, здобувачів вищої освіти, працівників органів виконавчої влади, всіх тих хто зацікавлений у вирішенні сучасних проблем регіонального розвитку.

УДК 339.94(477)

ББК 65.59(4 Укр)

© Колектив авторів, 2017

© МДУ, 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	7
1.1. Міжнародні регіони та глобальний регіоналізм.....	7
1.2. Теоретико-методологічне підґрунтя розвитку європейського регіоналізму.....	29
1.3. Особливості розвитку регіоналізму у чорноморському регіоні....	46
<i>Список використаних джерел до розділу 1 .....</i>	<i>52</i>
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	60
2.1. Сучасні проблеми формування регіональних диспропорцій в умовах глобальних трансформацій.....	60
2.2. Методичні підходи до оцінки співробітництва регіонів.....	83
2.3. Інструментарій моделювання процесів міжрегіональної інтеграції.....	99
2.4. Організаційно-економічна модель міжрегіонального співробітництва.....	110
<i>Список використаних джерел до розділу 2 .....</i>	<i>116</i>
РОЗДІЛ 3. ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	122
3.1. Теоретичні аспекти дослідження фінансової складової розвитку міжрегіонального співробітництва.....	122
3.2. Фінансові механізми міжрегіональної інтеграційної взаємодії.....	125
3.3. Регіональні валютні зони як форма прояву процесів регіональної інтеграції	130
<i>Список використаних джерел до розділу 3 .....</i>	<i>143</i>
РОЗДІЛ 4. РЕГІОНИ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ РОЦЕСАХ	145
4.1. Територіальні відмінності регіонів України як об'єкт державної політики.....	145
4.2. Фінансова складова стратегії співробітництва регіонів України в умовах європейської інтеграції.....	160
4.3. Перспективи розвитку торгово-економічних зав'язків України з країнами ЄС.....	173

укладення різного рівнів інтеграційних угод. Ці моделі широко використовуються при аналізі результатів різних видів економічної політики. На основі них вже тривалий час здійснюють прогнозування ефектів зміни торговельної політики.

2.4. Організаційно-економічна модель міжрегіонального співробітництва

З динамічним розвитком економіки перед управлінням лежить одне завдання – розроблення такого організаційно-економічного механізму управління виробничо-господарською діяльністю суб'єкта (регіону), який дозволив би зберігати та зміцнювати його стійку позицію на ринку, задовольняти потреби споживачів, адекватно та оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та стабільно розвиватися. Постійні зміни середовища, висока конкуренція, розвиток технологій стимулюють керівників перебудовувати та покращувати організаційно-економічний механізм управління таким чином, щоб забезпечити збалансовану виробничо-господарську, інвестиційну, інноваційну діяльність.

Дослідженню питань міжрегіонального співробітництва та взаємовідносин прикордонних територій присвячено праці наступних провідних вчених: В. Андрійчука, П. Бельського, О. Гонти, М. Долішнього, Є. Кітовського, П. Луцишина, Н. Мікули, А. Мокія, О. Оксанича, С. Писаренко, В. Поповкіна, С. Романова, О. Шаблія, М. Янків та інших. Складнощі у розвитку інституту міжрегіональної співпраці регіонів різних країн пов'язані з функціонуванням різних моделей взаємодії органів влади країни з регіональними та одночасним недоліком у вивченні інститутів і механізмів міжрегіональної співпраці. Регіони будь якої країни, мають певний соціально-економічний потенціал, що пояснює їх активну участь у міжрегіональному співробітництві, яке реалізується в умовах зростаючої глобалізації та світової взаємозалежності, а також в умовах міжнародного поділу праці.

Розвитку організаційно-економічного моделювання присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених Р.Е. Беллман., Д. Форрестер, Л.С. Понтрягін, А.І. Орлов, С.С. Резніченко, ФМ. Русінов та ін., проте їх роботи в основному спрямовано на розробку шляхів вирішення завдань щодо організації виробничих процесів на підприємстві. В галузі досліджень міжрегіонального співробітництва вчені акцентують увагу на підвищенні ефективності організаційно-економічних механізмів активізації співробітництва. Все вищевикладене зумовлює необхідність розробки теоретичних основ організаційно-економічних моделей саме, міжрегіонального співробітництва.

Головною метою, що стоїть сьогодні перед державним регулюванням розвитку регіонів, залишається прискорення і підвищення

ефективності соціально-економічного розвитку за рахунок комплексу фінансово-економічних, організаційних та інших заходів, в тому числі організації системи міжрегіональних зв'язків у галузі економіки, соціальної сфери, спільного вирішення екологічних та інших загальних і гострих для регіонів проблем. Для досягнення визначеної мети необхідно удосконалення системи взаємодії суб'єктів міжрегіонального співробітництва, до яких можна віднести державні і громадські структури, приватні підприємства (середній та малий бізнес), домогосподарства. Потрібна поступова скоординована діяльність регіональних виконавчих органів влади в процесі пошуку та впровадження відповідних форм міжрегіонального співробітництва.

Поняття “механізм” в економічному словнику окреслене як “послідовність станів, процесів, що визначають собою будь-яку дію, явище”, або ж “система, пристрій, що визначає порядок будь-якого виду діяльності”. Механізм управління містить цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, на які здійснюється вплив заради досягнення цілей [1]. Інституціональна теорія визначає економічний механізм як сукупність множин варіантів поведінки суб'єктів економічних відносин, форм та методів господарювання, і який служить ув'язці та узгодженню суспільних, групових і приватних інтересів, забезпечує функціонування та розвиток національної економіки [2].

Моделювання – один із прийомів вивчення економічних явищ і процесів, за допомогою якого можна чітко уявити досліджуваний об'єкт, описати його внутрішню структуру й охарактеризувати зовнішні зв'язки, дослідити та визначити вплив факторів на результативний показник [3]. Згідно визначення С.О. Попова, «організаційно-економічне моделювання – це різновид економічного моделювання виробничих процесів, при якому економічні характеристики процесу і його продукції визначаються на основі відтворення організаційної структури процесу, технічних і економічних умов його здійснення» [4, с. 257]. Зауважимо, що організаційно-економічне моделювання дозволяє вирішувати дуже складні організаційно-економічні завдання виробництва за економічними критеріями його ефективності [5, с. 18; 3, с. 142; 6, р. 25].

Процес реалізації міжрегіонального співробітництва вимагає з'ясування двох основних питань – вибору конкретних форм за видами діяльності міжрегіонального співробітництва та організаційно-економічної структури.

Під міжрегіональним співробітництвом розуміють взаємоузгоджені дії спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, мінімум двох регіонів, або декількох, як всередині країни так і за її межами, що не обов'язково мають спільні

кордони, у межах компетенції визначеної їх національним законодавством з метою отримання ефекту від нарощення їх конкурентних переваг [6].

Таким чином, для вибору конкретної форми міжрегіонального співробітництва потрібно провести аналіз сукупності складових необхідних для реалізації та забезпечення міжрегіональних зв'язків [7], який передбачає:

оцінку рівня соціально економічного розвитку регіонів (ступінь інтегрованості регіонів, можливість взаємного посилення конкурентних переваг регіонів від участі процесі міжрегіонального співробітництва, ефект від взаємодії);

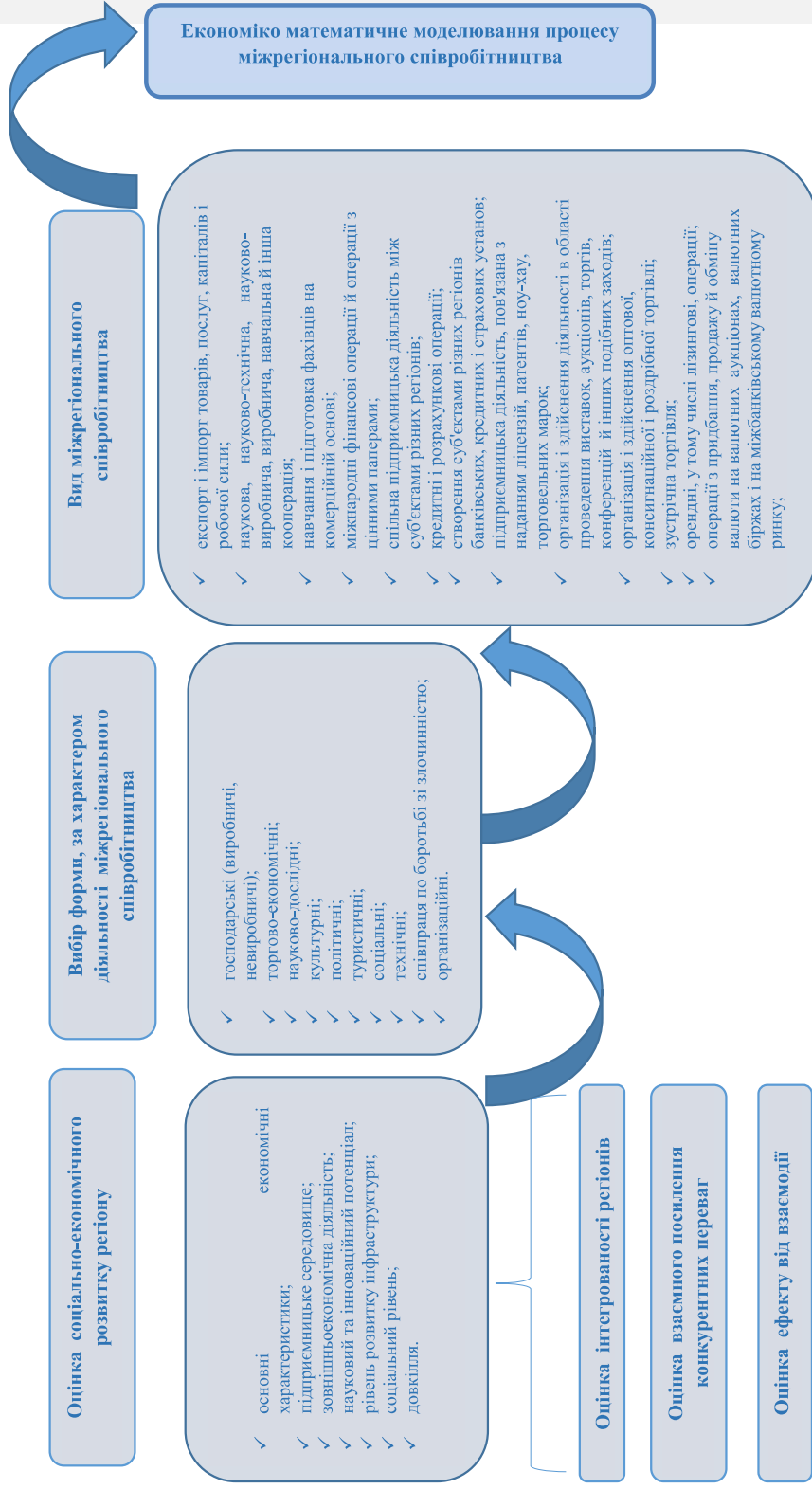
вибір форми та на цій основі виду міжрегіонального співробітництва;

здійснення економіко-математичного моделювання процесу міжрегіонального співробітництва для конкретного виду з відповідною, притаманною цьому виду співробітництва організаційно-економічною структурою. (рис 2.4.)

Загальна модель міжрегіонального співробітництва віддзеркалює послідовність дій спрямованих на вибір конкретного виду співробітництва для якого буде побудована конкретна організаційно-економічна модель, що буде реалізована суб'єктом господарювання.

Одним із важливих етапів в процесі реалізації міжрегіонального співробітництва, яке здійснюється на рівні конкретного суб'єкта господарювання за вже обраним видом є прогнозування отриманого ефекту та визначення чинників, що можуть посилити чи зменшити його. Так як наслідок, пошук інструментів, що можуть максимізувати позитивний вплив, чи мінімізувати негативний вплив на бажаний результат.

Структура організаційно-економічної моделі виробничого процесу конкретного суб'єкта господарювання, як правило складається з трьох основних елементів: структурні елементи процесу (у вигляді їх переліку), модель організаційної структури процесу (у вигляді схеми організації його виконання – схеми зв'язків між елементами), економіко-математичних моделей кожного із структурних елементів виробничого процесу, з яких формується економіко-математична модель загального процесу. З огляду на те, що в якості процесу ми розглядаємо механізм міжрегіонального співробітництва, треба враховувати природу та особливості міжрегіонального співробітництва.

Співробітництво в будь якій формі – це складна система, що функціонує в притаманному їй економічному середовищі, має свій внутрішній економічний механізм функціонування та фінансово-економічні характеристики, що формують економічні результати від співробітництва [2]. З огляду на це, організаційно-економічне моделювання набуває ознак системності, та його об'єктом виступає міжрегіональне співробітництво, як сукупність організаційних та економічних важелів, що діють на організаційні та економічні параметри системи управління та сприяють отриманню конкурентних переваг, формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу та ефективності діяльності регіонів загалом. Тому структурними елементами організаційно-економічної моделі міжрегіонального співробітництва виступатимуть показники соціально-економічного розвитку регіонів, модель організаційної структури процесу залежатиме від форми міжрегіонального співробітництва за характером діяльності взаємозв'язків (господарські (виробничі, невиробничі); торгово-економічні; науково-дослідні; культурні; політичні; туристичні; соціальні; технічні; співпраця по боротьбі зі злочинністю; організаційні).

Організаційно-економічна модель дозволяє чітко уявляти порядок виконання процесу співробітництва завдяки опису його структури у графічному вигляді (організаційних схем, сітьових графіків, тощо). Такі схеми дозволяють проводити дослідження можливих варіацій при перебудові схеми виконання чи змінах обраних елементів (параметрів), аналізувати і синтезувати структуру процесу, прогнозувати економічні результати, що можуть бути отримані в результаті змін, що відбулися.

Достовірність отриманих результатів залежить від ступеня деталізації структурних елементів та їх взаємозв'язків.

Організаційно-економічні моделі формуються з використанням методів, що дозволяють перевірити їх виконання з застосуванням пасивних і активних експериментів.

Сутність пасивного експерименту полягає у тому, що спостереження відбувається протягом певного часу без втручання в процес реалізації. Для виконання моделі використовуються параметри структурних елементів, що були закладені в модель під час моделювання, незважаючи на те що вони під впливом деяких факторів могли змінитися. При пасивному експерименті бажані результати отримати можна дуже рідко, але це дозволяє визначити ті фактори, вплив яких не було враховано під час моделювання.

Сутність активного експерименту полягає в безпосередньому впливі на організаційну структуру та процес реалізації співробітництва і визначення отриманих результатів, що обумовлені здійсненим впливом. Такий експеримент застосовується для з'ясування поведінки процесу, що моделюється в різних умовах, при різних станах зовнішнього середовища і

самої організаційно-економічної системи та різних управлінських діях при здійсненні процесу реалізації. Для цього при моделюванні відповідні значення параметрів для обраних структурних елементів задають на вході моделі і одночасно вводять параметри від яких залежить стан самої системи, дозволяє визначити реакцію на кінцевий результат. Особливість активного експерименту, полягає в тому, що виникає можливість визначити поведінку моделі під дією конкретного управлінського впливу, активно коригувати управлінські дії і надавати системі властивостей шляхом зміни організаційної структури, які забезпечать максимальну економічну ефективність її функціонування під таким впливом.

Ще однією зі специфічних властивостей організаційно-економічного моделювання є можливість визначення часових характеристик формування економічних параметрів процесу співробітництва. Результати виконання будь-яких процесів організаційно-економічного співробітництва суттєво залежать від їх часових характеристик. Це обумовлено тим, що процес реалізації міжрегіонального співробітництва є динамічним. Час є важливим параметром процесу співробітництва, який відіграє одну з головних ролей у визначенні їх динамічних характеристик. Час має свої параметри (тривалість процесу міжрегіонального співробітництва, тривалість запланованого періоду реалізації певного проекту, часовий лаг, час виконання конкретного етапу міжрегіонального співробітництва). Відповідно часові параметри мають свої обмеження, тобто процес реалізації конкретного проекту не може виконуватись нескінченно довго без отримання результатів та ці результати мають бути отримані за чітко заданий часовий період (період планування). Одним з головних важелів керування часовими параметрами співробітництва є його організація. Від того яким чином буде організовано виконання процесу реалізації міжрегіонального співробітництва і залежить те, чи будуть отримані необхідні результати на потрібний момент часу.

Таким чином, зважаючи на сучасний стан соціально-економічного розвитку регіонів України, необхідним є використання переваг від міжрегіонального співробітництва з метою отримання ефекту від нарощення їх конкурентних переваг. Організаційно-економічне моделювання міжрегіонального співробітництва, як сукупність організаційних та економічних важелів, що діють на організаційні та економічні параметри системи управління сприятиме отриманню конкурентних переваг, формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу українських суб'єктів господарювання та ефективності діяльності регіонів загалом.